

ТИЖНЕВИК РЕВЮЕ НЕВДОЖАДАКЕ УКРАЇНІЕННЕ ТРІДЕНЦЬ

Число 43 (449). Рік вид. X. 25 листопада 1934 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 25 листопада 1934 року.

Присвячуємо це число «Тризуба» пам'яті азербейджанського діяча і патріота Алі-Мардан-бея Топчибаші, якого неблагана смерть вирвала з міцних рядів кавказької еміграції.

Одійшов у вічність великий син свого народу, що стояв на чолі його визвольного руху і з непохитною твердістю до кінця обстоював незалежність Азербейджану та ідею конфедерації Кавказу. Покинув він цей світ на чужині, в біді, але оточений загальною великою пошаною і признанням заслуг не лише з боку своїх земляків, але й з боку інших народів, що разом перебувають в неволі і разом ведуть спільну боротьбу за своє визволення.

Тісно бо зв'язував покійний проблему визволення своєї батьківщини передусім з проблемою визволення всіх народів Кавказу. А далі він був одним з тих, що розуміють вагу України у визвольній боротьбі всіх поневолених Москвою народів, був переконаний, що без вільної України не може бути й вільного Кавказу, й тому був щирим прихильником ідеї спільного, міцного українсько-кавказького фронту проти Москви.

Вмірають люди. Але вічно живуть ідеї, що одушевляють їх у боротьбі, що світять їм на шляху поступу й розвитку і ведуть їх до свободи.

І невиміручою зостанеться тако-ж та ідея, за якою йшов покійний Алі-Мардан-бей Топчибаші, ідея єднання сил українського й кавказьких народів у боротьбі за їх свободу, за звільнення їх земель од варварського північного наїздника.

І що ближче ця ідея буде проймати свідомість окремих борців, окремих діячів України й Кавказу, що краще й ближче вони один одного пізнаватимуть, що тісніше та ідея їх буде об'єднувати, — тим скоріше наблизиться для всіх наших народів день звільнення, день незалежності й свободи.

Пам'яті Алі-Мардан-бея Топчибаші

Смерть Алі-Мардан-бея Топчибаші, голови Делегації Азербейджанської Республіки і б. голови її парламенту, — тяжка втрата не тільки для Азербейджана, але й для його сусідів і союзників, для всіх тих народів, які спільним фронтом йдуть до визволення з московської неволі, всіх тих, хто знав і шанував покійного.

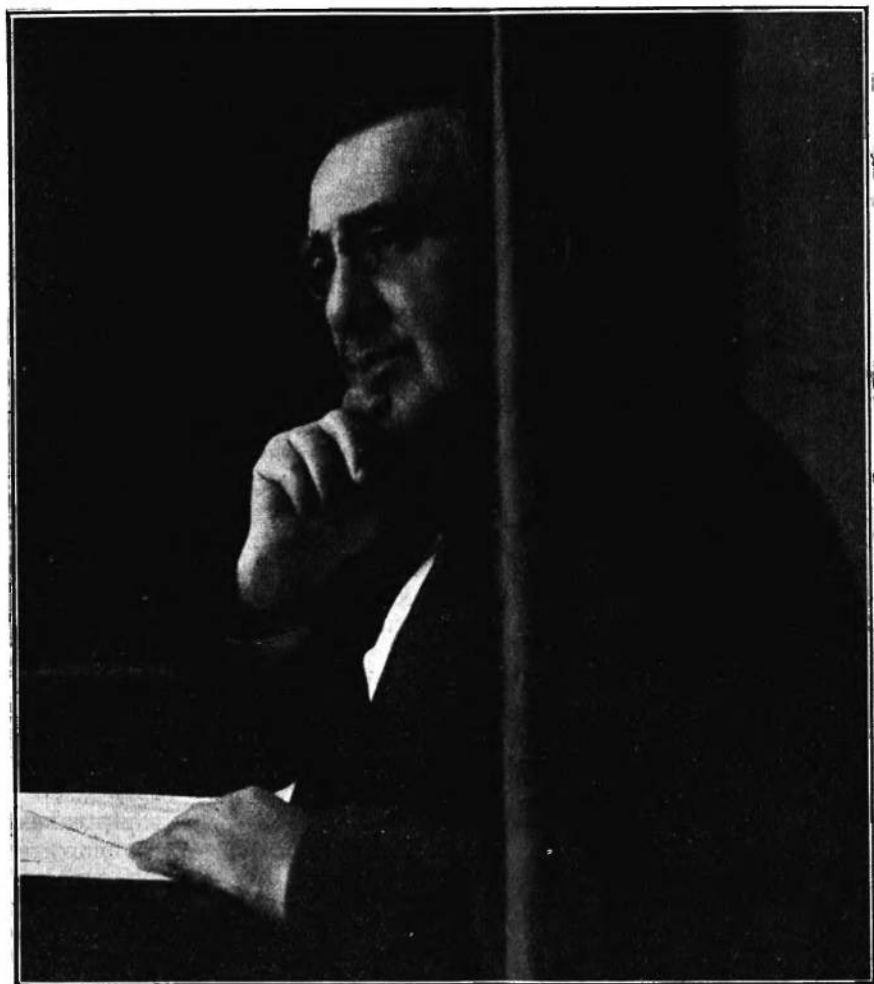
В особі небіжчика відійшов од нас великий патріот свого краю, многозаслужений борець за його визволення, визначний муж державний, щирий приятель України. Разом з тим в ньому втратили ми людину тонкої культури, гострого розуму й високого благородства, незломної твердості, яку надщербити не могло все ним пережите й вистрадане.

Жалобу глибоку його сім'ї, його народу всім серцем поділяємо й ми, українці.

Алі-Мардан-бей Топчибаші, свідомий того, що спільного ворога, який однаково всім нам загрожує з півночі, найшвидше можна побороти спільними зусиллями і що здобуту незалежність визволених з московського ярма держав найлегше можна оборонити координованими силами, свідомий того з давніх часів надавав ваги саме ролі України у визвольних змаганнях націй колишньої «великої тюрми народів».

За давніх часів, палкий патріот азербейджанський і лідер мусульманського руху в колишній Росії, він брав діяльну участь в національно-визвольних змаганнях і вже тоді визнавав необхідність поєднати їх і ввести в одні береги. Ще за часів першої Державної Думи він був одним із творців «Союзу Автономістів», засновання якого склало епоху в національному русі, звівши до купи на одній платформі представників різних поневолених народів. Коли на чолі Союзу стояв поляк О. Ледницький, недавно померлий, то заступниками голови були, сьогодні те-ж уже почивші, українець Ілля Шраг і азербейджанець Алі-Мардан-бей Топчибаші. Характерній постаті Алі-Мардан-бея Топчибаші і його участі в «Союзі Автономістів» присвячено теплі рядки українського учасника цієї справи проф. О. Лотоцького (Сторінки Минулого, т. III, ст. 28-41).

Нав'язаний контакт не поривався й далі, вже по проголошенні незалежності, і на еміграції. В цьому-ж числі, на іншому місці, говориться про ролю покійного в справі ближчого порозуміння між державами Кавказу та Україною, порозуміння, яке вилилося в підписання договору приязні між республіками Азербейджана, Гор-

Алі-Мардан-бей Топчібаші.

ців Північного Кавказу, Грузії та Українською Народньою Республікою.

Зв'язаний приятними відношеннями з видатними представниками українського громадянства, покійний Алі-Мардан-бей Топчібаші особливо цінив добре ставлення до себе св. пам'яті небіжчика Симона Петлюри, повагою й симпатією якого користувався в свою чергу. Теплі рядки, присвячені Алі-Мардан-беєм Топчібаші зустрічам і розмовам з нашим національним героєм, що з'явилися свого часу на сторінках «Тризуба» (ч. 22-330 з 25 травня 1932 р.), зісталися пам'ятником тих сердечних взаємин.

Теплотою огортало кожного, хто мав приємність бувати в його скромній емігрантській господі, зігрітій справжнє східною гостинністю.

Покійний живо цікавився українським життям, і завжди виявляв нам свою прихильність, що ми особливо відчували в найтяжчі хвилини нашого життя на чужині. Свідком цього відношення являється безпосередня участь Алі-Мардан-бея Топчибаші в українських виданнях. По-за вже згаданою статтею його в «Тризубі», йому належить «Союз Автономістів» — спомини про першу Державну Думу б. Росії в Працях Українського Наукового Інституту у Варшаві, т. VIII.

Його смерть забрала від нас щирого приятеля й вірного союзника, який засвідчив своє добре відношення до України не лише словом, але й ділом.

Він помер. Але його головна ідея — ідея незалежності його рідного краю й співпраці сердечної з сусідами та з Україною — житиме завжди. І в визволеній і оновленій, вільній отчизні нашій теплим словом колись пом'януть ім'я Алі-Мардан-бея Топчибаші.

А поки-що тут, на чужині, тими словами, іменем усіх земляків наших на Україні й не на Україні сущих, складаючи засвідчення глибокого жалю тяжко засмученій вдові, осиротілій сім'ї і азербейджанському народові, приносимо ми на свіжу могилу глибоку пошану світлій пам'яті невіджалованого союзника й вірного приятеля нашого краю.

Вячеслав Прокопович.

На могилу Алі-Мардан-бея Топчибаші

В стародавньому передмісті Парижа Сен-Клу, на горі, далеко від залізниці, від трамваю, від людського галасу, сумно доживав свій вік Алі-Мардан-бей Топчибаші.

Стільки праці було покладено, стільки рожевих надій, стільки людських страждань пережито, але до того дня свободи свого народу, якого так чекав Алі-Мардан-бей, все ще було далеко. Життя на чужині, самітне й убоге, впало на долю одного з найвидатніших діячів Азербейджану.

Навряд, щоб сусіди його, мешканці Сен-Клу, знали, хто був цей старший, хворий пан, що помалу, через силу прямував до кладовища що-п'ятниці на могилу свого сина, коло якого йому самому так скоро і несподівано навіки довелось упокоїтись.

Певно здивовані були сусіди небіжчика, коли в день похорону побачили, як несли й несли квіти до цієї маленької хатини, як надходили люде з Парижу, люде поважні, здебільшого старшого віку, і ріжної, але не відомої їм якоїсь мови.

Були тут азербейджанці, грузини, вірмени, горці Північного Кавказу, туркестанці, козаки, було чимало і нас, українців. Прийшли віддати останню шану покійному і представники французького

Похороа Алі-Мардан-бея Топчибаші на кладовищі в Сая-Ідлу.

громадянства, ті що пізнали справу Сходу і розуміли політичну вагу того, кого серед біди і серед квітів везли на кладовище.

Вага-ж Алі-Мардан-бея полягала в тому, що був це один з основоположників не тільки відродження Азербейджану, але й великого визвольного руху поневолених Москвою народів. Він був одним з тих, що покликав ці народи до спільної боротьби проти спільного ворога.

Алі-Мардан-бей це старий діяч як до-революційної доби, так і часів визволення народів та їх державницьких змагань на чужині. Він був членом першої Державної Думи і ім'я його зв'язане з незабутнім нашим українським діячем Іллею Шрагом працею в Союзі Автономістів, на чолі якого стояв, те-ж уже покійний, польський діяч Олександр Ледницький. Саме в цю добу вперше стала широко виявлятися ідея спільної акції поневолених Москвою народів. Недавно проіснувала перша Дума, не змогла праця Союзу Автономістів розвинути у всю свою широчінь. Але ідея спільної боротьби вже не вгасає. В часи реакції не припиняються таємні зносини між цими народами, особиста близькість між їх представниками зміцнюється. І коли настає 1917 рік, ідея спільного фронту стає знову на порядок денний. В Києві у вересні 1917 року збирається з'їзд народів Російської імперії, на якому чільне місце займає й Азербейджанська делегація, яку вислав Алі-Мардан-бей.

Голова міської ради міста Баку за царських часів, він стає головою парламенту, фактично президентом Азербейджанської республіки. Доля-недоля робить його головою Азербейджанської Делегації в Парижі, і в цій якості залишається він до самої своєї смерті.

Коли за царських часів Алі-Мардан-бей, не задовольняючись чисто місцевою працею, дбав активно про зближення поневолених народів та стояв на чолі мусульманського руху цілої імперії, то тепер, ставши на ґрунт державної праці, він виявляє себе справжнім патріотом не тільки рідного йому Азербейджану, але й цілого Кавказу. Уперто й твердо стояв він на ґрунті утворення Кавказької Конфедерації і останнім актом, який уже хворим підписав Алі-Мардан-бей, був акт, що прокламував цю конфедерацію і прокладав до неї шляхи.

Ми, українці, особливо мусимо пам'ятати, що Алі-Мардан-бей був одним з найщиріших наших друзів. Змолоду заприязнений з професором Михайлом Грушевським, він глибоко знав, розумів і вірив в український рух. Його щирим переконанням, яке він прилюдно нераз висловлював, було, що без вільної України не буде вільного Кавказу. Він був самим активним прихильником порозуміння Кавказу та України і коли протягом років ведемо ми з кавказцями спільну акцію, то це, безперечно, в значній мірі заслуга Алі-Мардан-бея.

* * *

Довгі роки спільної праці зв'язують мене особисто з покійним. Пізнав я Алі-Мардан-бея в Царгороді ще в 1919 році, де був переїздом, а далі постійно зустрічався з ним під час Версальської конференції в Парижі. Разом в 1920 році відстоювали ми кандидатури України та Азербейджану до Ліги Націй. Поруч сиділи на трибунах першої Асамблеї, коли серед загальної тиші голосно й виразно чули, як вигукували делегати поп — ні, одкладаючи sine die прийняття Азербейджану, України і Грузії. Оті поп болуче вдаряли по наших серцях... Спільні радощі, ще більше спільні болісті зближають між собою людей. Ми були добрими друзями, не дивлячись на різницю літ. В час, коли настало сфіційне зближення кавказьких республік та України, постійно стали збиратися їх представники; і на цих зборах найбільше довелось мені пізнати думки покійного та його людську владу.

На еміграції переслідують нас не тільки матеріальні, але й моральні злидні. Тяжко часом буває жити політичним діячам, зазнають вони великих прикростей і від чужих, і від близьких їм людей. Але як би часом не доводилось тяжко страждати Алі-Мардан-бею, ні одного слова жалю на своїх людей не чув я від нього, жадних скарг на них не виносив він назовні, навіть в розмові з найщирішими своїми друзями з-посеред чужинців.

Він умів терпіти всі лиха і ніколи не губив ні віри, ні твер-

дости духа. Хвороба, старість, смерть знищили його фізично, духом зостався він тим, яким був усе життя і яким входить він нині в історію — борцем за визволення Азербейджану та всіх поневолених Москвою народів.

Олександр Шульгин.

Алі-Мардан-бей Топчибаші

(4. V. 1862 — 6. XI. 1934).

6-го листопада с. р. помер в Сен-Клу під Парижем на сімдесят третьому році життя Алі-Мардан-бей Топчибаші, судовий діяч і професор державного і цивільного права у Тифлісі, присяжний адвокат, член міської думи, редактор і видавець часописів «Каспій» і «Гаят» у Баку, довголітній організатор мусульманських комітетів і з'їздів у Російській державі, член першої й другої Державних Дум, основоположник і заступник голови Союзу Автономістів, врешті голова Азербейджанського Національного Комітету, голова парламенту, міністр закордонних справ, посол у Царьгороді і голова Азербейджанської Делегації у Парижі.

Нова на французькій землі виросла могила, до якої будуть вдаватися численні прочане, — щоб не переривати духового зв'язку з одною з найсвітліших постатей серед провідників визвольних рухів поневолених Росією народів. До могили цієї будуть приходити не тільки азербейджанці, не тільки одновірці небіжчика, але й всі громадяне союзних з Азербейджанською Республікою країн, всі ті, хто його знав, особисто з ним співпрацював, або лише чув про його велитенську діяльність.

Від самих початків своєї публічної праці, чи то як письменник, чи то як депутат у Державній Думі, чи при закладенні Союзу Автономістів, самотної на той час арені, де виявлялася самостійницька думка, Алі-Мардан-бей виявив себе не тільки щирим і активним патріотом, але людиною з глибокою освітою, широким політичним розумом та незмінним тактом. Таким він залишився і тоді, коли вільна нарешті батьківщина покликала його на становище голови парламенту і голови держави та доручила йому захист своєї долі на Версальській мировій конференції та у Парижі.

Знали ми давніше про його діяльність в обмежених рамцях п'єтербурзьких можливостей, знали ми, що Україна має в ньому натурального приятеля, але лише на терені скомплікованих обставин паризького дипломатичного й товариського життя зуміли ми остаточно пізнати його й оцінити.

Приготовлений, як ніхто інший, з по-між прибувших до Парижу представників поневолених Росією народів, перейнятий глибоко засвоєними й передуманими релігійними, національними, загальнокавказькими й родинними традиціями, став відразу найвдаватішою

фігурою серед цього нового і напів призаного дипломатичного корпусу. У діяльності своїй, скерованій, розуміється, головним чином у напрямі стосунків з Францією та іншими європейськими державами, не забував він ніколи про значіння й вагу співпраці з близькими та ближчими сусідами.

Кожний українець зустрічав в Азербейджанській Делегації та серед прекрасної родини Алі-Мардан-бея саме сердечне прийняття, не кажучи вже про тих, що співпрацювали з небіжчиком на тяжкій паризькій дипломатичній ниві.

Коли у 1921 р. українське правительство та його представник у Царьгороді розпочали опрацювання союзного договору по-між Кавказькими республіками й Україною, азербейджанські представники, завдяки вказівкам Алі-Мардан-бея, виявили найбільше зацікавлення з по-між усіх представників Кавказу. Так само в 1922 р. при особистому обговорюванні цього питання з Алі-Мардан-беєм у Парижі, тодішній керівник закордонної політики Української республіки, міг переконатися, яку вагу вбачав він у цьому, здавалося-б, виключно паперовому й теоретичному договорі, не піддаючися дурманові офіційного признання великих держав.

Думок своїх він не змінив і тоді, коли більш-менш всі наші представництва закордоном опинилися в однаковому становищі, після цілковитого захоплення Росією територій наших батьківщин; не вважаючи на, так би мовити, декларативний характер усякого договору між нами, стає він енергійним пропагатором союзного договору, що його нарешті було підписано у Парижі 26 липня 1925 року.

Завжди, як до кожної продуманої політичної акції, так сумлінно ставився він і до цього договору. Вважав, що він зобов'язує до взаємної солідарности як перед ворогами, так і перед приятелями, і з сумом помічав він ухили від цієї засади, як вони часом траплялися.

Прихильник суворих засад моральних у приватньому житті, так і в політиці, заслуговує він на особливе признання з боку тих, хто з ним цей договір підписували, бо не треба забувати, що в епоху шаленого розвитку націоналістичних і расистських теорій, він з далекосяглим політичним передбаченням став на стисло азербейджанському ґрунті, не піддавшись романтичним мріям великого расового та релігійного об'єднання.

Тут необхідно згадати і про те, що від 1917 року, а навіть і раніше, Алі-Мардан-бей завжди був гарячим пропагатором, властиво ініціатором ідеї загально-кавказької конфедерації, якої теоретичні підвалини тепер уже можна вважати міцно покладеними.

Коли дипломатичний корпус у Парижі поневолених Росією народів втратив з його смертю свого старшину, так би мовити, свого провідника й учителя, завжди готового дати пораду чи належну вказівку, то ще більше втратили всі його приятелі, зв'язані з ним спільністю думок державних і політичних, що їх притягав чар його особистої вдачі, його глибокий розум і непохитність засад.

З тяжким горем поклали ми Алі-Мардан-бея 8-го листопада

в могилу, глибоко відчуваючи цю втрату. Але на втіху вельмишановній вдові, всім його близьким, на втіху собі самим можемо сказати, що незабутнім лишається його світла постать, його діяльність і його вказівки не тільки серед його земляків, але й серед усіх народів, зв'язаних з Азербейджаном завдяки підписаному небіжчиком союзом.

Ки. Я. Токарецький-Карашевич.

Україна та Ліга Націй

Комунікат Українського Товариства для Ліги Націй

10 листопада с. р. в Парижі зібралася тутешня філія Українського Т-ва для Ліги Націй. Як відомо, Т-во складається, крім секції у Франції, ще з трьох інших секцій, що знаходяться в Чехословаччині, Румунії та Польщі. Управу Т-ва обірають представники всіх чотирьох секцій, але такі загальні збори можуть відбуватись тільки зрідка, і в разі потреби де-які поважніші справи розрішуються по секціях. Нині, з огляду на події, що мали місце в Женеві, і ті заяви, що склав при різних нагодах голова Т-ва, з'явилася потреба у Управі Т-ва запитати думку всіх чотирьох філій. Першою зібралася, під головуванням п. І. Косенка, паризька філія, де проф. О. Шульгин прочитав доклад про женевські виступи та свої враження з Англії. Після цього, голова зборів зачитав проект резолюції, який, після де-яких змін, і був прийнятий у такому вигляді:

«Паризька філія Українського Товариства для Ліги Націй на своїх зборах 10 листопада 1934 р., заслухавши звіт про протестаційну акцію Управи Т-ва у Женеві під час прийняття до Ліги Націй СССР, апробує її виступи. Разом з тим збори вважають, що, згідно заяви п. голови Товариства О. Шульгина на зборах Ради Унії Товариств для Ліги Націй, Українське Товариство мусить ставитись негативно до нової тенденції Ліги Націй, що знаходиться в суперечності з засадами її власного пакту і з великими ідеями основоположників Ліги. Єдиний спосіб відновлення гармонії між принципами Ліги Націй та реальною дійсністю, що утворилася після прийняття до її складу СССР, мусить полягати в тому, щоб Москві поставлено було певні умови, яких вона має додержуватися, щоб бути гідною свого титулу члена Ліги, а саме:

а) щоб Москва звільнила від своїх окупаційних військ території захоплених нею вільних, нею-ж самою визнаних держав, як Україна, республіки Кавказу та Туркестану, і щоб на їх теренах під ауспіціями Ліги Націй дано було змогу вільно відновити національні уряди цих незалежних республік;

б) щоб негайно було допущено на Україну міжнародню анкетну комісію в справі голоду, яка могла б на місці з'ясувати розміри нещастя та встановити міри, які треба вжити в міжнародньому масштабі для врятування населення від голодної смерті;

в) щоб знесено було нове кріпацтво на селах, утворені були нормальні умови праці робітників, відповідні до конвенцій, встановлених Міжнароднім Бюром Праці, щоб знищено було масове приміщення каторжного труду до мільйонів людей, засланих з України та інших республік на північ;

г) щоб припинено було політичний терор, яким нищаться найелементарніші гарантії свободи людського життя, щоб встановлено було повну свободу віри та припинено було переслідування духовенства всіх конфесій.

3 міжнароднього життя.

— Англія в міжнародній політиці.

Історична роля Англії, — бути арбітром у міжнародніх взаємовідносинах, — ненавчб-то знову й остаточно повертається до неї. Велика війна, внутрішні глибокі кризи, послаблення імперських зв'язків, міжнародній хаос та посилення де-яких держав, як Сполучені Штати, Японія, з часті Франція та Італія, все те, ніби, збило було Англію з її позиції арбітра, вага її голосу зменшилася, здавалося, настільки, що на її місце, принаймні в Європі, намагалися були стати, і вже ставали один час Франція, навіть Італія. Але все те більш-менш минуло. Британську імперію упорядковано, зв'язки з домінійснами злагоджено, внутрішні кризи переможено. Англія першою виходить з клішів світової економичної біди й безробіття, а разом з тим автоматично повертає своє кслишне значіння в справах міжнароднього характеру.

Що це так, не треба шукати якихось численних доказів, досить згадати кілька відомих усім фактів за останні часи. Так, французька дипломатія спинилася була на широких планах східного пакту, наближення до Італії й т. ин., але ці плани вона розпочала реалізувати лише після того, як дістала на те з Лондону не то згоду, не то благословення, не то всього тільки вказівку, що ті плани Англії не заважають. Далі Германія зараз ставить якусь нову, ще не дуже то ясно зазначену лінію своєї політики що-до Франції, здається, в напрямі наближення; але її, так мовити, подорожній посол Ріббентроп іде перше за все до Лондону і лише після того вже планує свою дорогу до Парижу. Ще одно, Японія на Далекому Сході має свої розрахунки з СССР та з часті з Сполученими Штатами; але справи свої, перше, ніж стати з ними в Москві чи у Вашингтоні, вона розважає з англійцями в Лондоні.

Такого роду фактів, що торкаються менших держав, можна було б навести більше, але й наведені вже багато говорять. Не хочемо тим сказати, що всі держави, більші й менші, стали наче якимись англійськими васалами, слухаються її волі й не мають самостійної політики. Ні, вони самостійні, але ті з них, хто хоче, щоб їх політика дела бажані для них наслідки, мусять дбати за те, щоб ті наслідки не йшли всупереч англійським інтересам та не перетинали шляхів англійської політики. Бо з кожної політики, як арбітр, Англія, — коли так можна висловитися, — хоче мати свій відсоток.

Як ставиться Англія до європейських справ? За англійською політикою слідкувати дуже трудно, бо вона ведеться, як відомо, не з огляду на якісь принципові моменти, а од факта до факта, од події до події, вона здається позбавленою якихось руководних ліній, бо буває сьогодні одна, а завтра — ніби то цілком инша. Але це так воно здається лише на перший погляд. В дійсності політика та зложена на глибоких генеральних лініях, а її зовнішні флюктуації являються лише пристосованням згаданих ліній до обставин часу та місця. Приклади того.

Р о с і я . Англія, так мовити, історично ворогувала з цією державою, але невдовзі перед війною вступила з нею до так званих антантських взаємин, за час війни й трохи після неї (допомога білим) була вірною союзницею, але потім, дотримуючися певних конвенансів що-до Москви, повернулася до давнішої своєї політики.

Ф р а н ц і я . Після відомого в свій час інцидента у Фашоді, тобто коли зрештою ліквідовано було франко-англійське колснйальне суперництво, Англія стала для Франції другом, довела це за час війни і після неї, але пізніше, за часів післявоєнної французької фактичної в Європі гегемонії, одійшла від неї, повертаючися однак назад кожного разу, як перед її сусідною вставала якась загроза на її східніх кордонах. Аналогічну флюктуацію англійської політики можна помітити і що-до

взаємин з Германією, з частини — з Італією, а по-за Європою — до Сполучених Штатів та до Японії.

На цих прикладах, взятих в історичному аспекті, можна спостерігати, що англійські флюктуації річ не випадкова, а продиктована вказаними вище генеральними лініями, які так само, хоч і не пов'язані між собою тими чи іншими теоретичними принципами, але тако-ж не випадкові, бо в свою чергу продиктовані обсяжними ріжнотоманітними, іноді протирічними англійськими інтересами, приміщеними лише з частини в Європі, а в більшості — по-за нею, по цілому світі. Саме тому англійська закордонна політика, взята в цілому комплексі своєму, нав'язана в усіх частинах своїх, міцна, як моноліт, не залежить зовсім од сторонніх впливів, незмінна, хоч би хто стояв на чолі англійського міністерства закордонних справ. Не дурно-ж англійці жартують іноді, що колиб хтось їх закордонного міністра вкрав, то в міністерстві цю крадіжку помітили б хіба що за рік, остільки всі урядовці добре і без нього знають, що, коли й де треба їм робити, остільки всі відомі їм неохитні методи і чин англійської міжнародної політики. І той, хто хотів би йти в берегах цієї політики, чи при нагоді використати її — має це все добре знати й завжди пам'ятати.

Для сучасної політичної Англії та при сучасних обставинах, — як то можна припускати, — Європа являється не єдиним суцільним тілом, а поділена, в грубих рисах зазначаючи, на три частини: 1) до Рейна, 2) Середня Європа, і 3) Європейський Схід. Частини ці об'єктивно одмінні одна від одної, інші інтереси в них заложені, а тому й ставлення до них ріжне.

Перша частина це — Франція, Бельгія та Нідерланди. Держави ті внутрішнім життям своїм, історичною еволюцією, соціальною і політичною структурою більше за інші наближаються до Англії й найрозумліші їй. Колиш за давніших часів були вони англійськими конкурентами на світових ринках та в європейській політиці, але те суперництво давно вигасло, чи було впорядковане, бо сфери впливів розмежовано, а тепер на його місце стало почуття солідарности та близьких сусідських інтересів. Це останнє виявилось з особливою силою як раз тепер, на наших очах, коли могутній розвиток авіації поставив, можна сказати, до гори ногами всі недавні стратегічні перспективи. Вустами свого найвідповідальнішого міністра англійці тому вже проголосили, що їх кордони не в Ламанші, а на Рейні, тоб-то офіційно визнали спільність своїх стратегічних інтересів з такими-ж інтересами французькими, бельгійськими й голандськими. Ця заява, а явна річ, і всі висновки з того, так само офіційно зустрінула повну згоду з боку Франції та Бельгії, а з Нідерландами саме тепер ведуться якісь ближче невідомі ще пересправи що-до цього. Зговорившись, цей комплекс держав стане, так мовити, привилєйованою європейською частиною, бо зможе досягти найбільшого, чого зараз можна бажати — замирення, безпеки і недоторкальности своїх державних кордонів. Ціла вага англійської міжнародної сили, як здається, спрямована на цю часткову європейську мету. Тут Англія — не арбітр, а безпосередня учасниця в справі.

Друга частина це — Германія та комплекс менших держав, її сусідок, головне — на південь, у Подунав'ю. В цій частині, коротко кажучи, зачинається роля Англії, як арбітра, бо ближчих безпосередніх інтересів її тут начеб-то чи немає, чи їх не дуже багато. Оскільки можна говорити про це. стоючи з боку, Англія хотіла б таки завести Германію, як рівну, до комплексу великих континентальних європейських держав. Перешкоджає їй в тому з частини Гітлерівська концепція, в Англії непопулярна, а найбільше — незагаджені франко-германські взаємини, бо Францію відкидати від себе Англія не має жадної охоти, хоч би вже й з причини визнаних нею своїми рейнських кордонів. Тому можна припускати, що в недалекому часі, може вже після Саарського плебісциту, призначеного на січень наступного року, за посередництва Англії, чи за її участю, розпочаті будуть неначеб-то несподівані, але жадані для всіх і неминучі франко-германські пересправи про урегулювання їх взаємо-

відносин. Явна річ, що тоді вйде до гри й цілий комплекс германських сусідів. Це поставить перед Францією великі труднощі, бо до того комплексу входять і її союзники. Але Англії про них більше-менше байдуже, їй доведеться лише, як арбітрові, виявити максимум гнучкості, витривалості, дипломатичного хисту й політичної далекоглядности. Усього того англійській дипломатії ніколи не бракувало.

Третя частина, це — Європейський Схід, тоб-то, ближче кажучи, — Польща, Румунія, ССРР і зв'язані з ним проблеми України, Кавказу та азійських провінцій Москви. З одного цього перелічення видно вже, яка це складна річ. Є тут і своя гра державних інтересів серед сусідів ССРР та в середині цього союзу; до тої гри з першої частини Європи входить з часті Франція, з другої — дуже сильно — Германія, квапляться ще й менші держави, з півдня — чигає Туреччина та неясні жести робить Італія, а на Далекому Сході до тої гри вже ввійшли — Японія і Китай та Сполучені Штати Північної Америки. Англія в ній, з одного боку, арбітр, з другого, — заінтересована сторона. З якого власне боку підійде до тієї справи англійське дипломатія, зараз ще не ясно. Лендснські морські пересправи ніби-то говорять за те, що підход той станеться з азійської сторони. Але з певністю стверджувати це — булоб що найменше необережно. Живемо за таких часів, що невідомо звідки, коли й що буде поставлено на порядок денний, бо ставлення це залежить не стільки від дипломатії, скільки від подій, які скрізь що-дня Божого можуть вибухнути. Од якихось ближчих передбачень краще тому утримуватися.

Observer.

3 преси.

У зв'язку з тими чутками про совітську амнестію для політичних емігрантів, що останнім часом появляються у російській емігрантській пресі, подаємо цікаві й правдиві міркування з цього приводу з інформаційного бюлетеня ч. 5 видавництва «До зброї!»:

І цілком ясним є те, що немає місця в усіх цих чутках, а а може й планах, для емігранта — українського патріота. Не піде він битись за яку б там не було Росію, а стане в шерехах тих, хто цю Росію буде валити, і рятувати її — ніхто його, звичайно, не покличе. Умовляють його вернутись на батьківщину зараз тільки потайки неофіційні агенти совітського уряду. Увиваючись тут на еміграції коло кожного знесиленого та зажуреного, затрують вони хвору його психіку трагічним образом батьківщини, покинутої своїми дітьми, що так потребує праці їхніх рук, що так прагне від них слова співчуття та допомоги.

Але сумна доля тих, хто повірить ним заклинам, бо не знайдуть вони тихого пристановища на своїй землі.

Прибув недавно оце з України один втікач. Почув він, що серед нашої еміграції ходять чутки та розмови про амнестію та поворот додому, та й жах його охопив, і от такого листа надіслав він до свого знайомого: «Я те-ж хотів би жити там на Україні і вірю всім, що хочуть туди, але не так, щоб прибути туди одному і зразу до лабет ППУ! Хто хоче екскурсію зробити у тундру, або Москву-ріку сполучати з Волгою, хай іде. Там він знайде багачко товаришів. Українці збудували Біломорсько-Балтійський канал, будують ще й цей, та й далі робота наїдеться. Ще є Північна Двина, і вона не сполучена з Дніпром. Хто лишиться тут (закордоном), буде мати самі радісні звістки, написані під диктовку. Не один з тих, хто вернувся на ласку, співає

тепер над Білим Морем — «Де ти бродиш, моя доле». Що на Україні збудували Дніпрострой, заводи, — це добре. Українська мова у школах — добре. Але є одна болячка: Дніпрострой є, а світла нема, бо нема гасу, заводи є, а немає де взяти цвяха, рідна мова є, але для того, щоб легше обманути українця. В один тон з заводами в темряві заводять голодні українською мовою. Техніка вирішує все. На полях трактори, половина степів переорана, облегчують труд селянина, але і на Великдень відпочинку немає селянинові — заробляє трудодні. Як-же в таких умовах гадає привикнути жити козак, що привик бодай трохи вільно мислити? Там треба бути глухонімим, але й цього мало. Там є й такі, але знаками показують, що зле. В газетах там все добре скомпоновано. Тільки там ростуть большевики. Хвалити вони вміють свою роботу. На зборах ще й досі почуш: «Советская власть дала землю крестьянам, фабрики і заводи рабочим», але ніколи не додавляють: «землю дали, хліб забрали», або «хазяїн заводу, ставай у чергу по хліб, постій ніч сам, а рано прийде жінка, і так позмінно». Я, приятелю, пишу оце не для вас, бо це ви знаєте й вірите. Я хотів би, щоб хоч одна фраза дійшла до вуха того, що збирається додому. Що комусь не легко на еміграції, — я вірю, але хай постріває. Краще умерти тут, як робити для Московії шоси, канали і прокладати залізницю в тундрах на своїх же кістках. Дай, Боже, вернутись нам усім, але не в ССРСР, а в УНР. Я і дня не сидів би тут, колиб лиш почалася боротьба, бо вмирати я хочу там».

Подасмо цього листа з твердим переконанням, що краще зазначити наше відношення до чуток про амнецію, як то зробив автор листа, зовсім недавній емігрант, — просто неможливо. Дійсно, всі ми хочемо повернутися додому і вернемося незабаром, але не по одному, а всі разом, і не в ССРСР, а у відновлену спільним зусиллям цілого нашого народу Українську Народню Республіку. І ті чулки про амнецію то лише один з доказів, що володарі ССРСР передчувають вже свою швидку загибель.

І дійсно. Коли де-які росіяне, часто наперекір своїм переконанням, все-ж признають совітський союз, вбачають в ньому те, що заступає тепер Росію, і проголошують свою готовність у випадку війни захищати ССРСР, як свою батьківщину, — українці якраз навпаки, до яких би угруповань вони не належали, яких би переконань вони не були, будуть при кожній нагоді старатися розбити ССРСР, ту тюрму народів, на грузах якої повстануть національні держави пригнічених совітською Москвою народів, і між ними найбільша — наша держава, Республіка Українського Народу.

Музей Визвольної Боротьби України

звертається до всіх осіб і організацій, що мають підписні листи Музею для збірки пожертв на Український Дім у Празі, з проханням про чимскорше закінчення збірки й повернення підписних листів. Зібрані гроші висилати на адресу директора Музею проф. Д. Антоновича: Prof. D. Antonovus, Praha - Nusle, 245. Czechoslovakia.

Підписні листи можна надсилати й на адресу Музею: Ukrajinské Museum, Praha - Zizkov, Karlova 14.

На підписні листи мусять вписатися й пожертви скласти в с і, хто до цього часу ще не дав нічого на будівлю Українського Дому для Музею Визвольної Боротьби України. Хто-ж не може своїєї пожертви передати через уповноваженого збірщика Музею, хай пошле її безпосереднє на адресу директора Музею проф. Д. Антоновича.

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Франції.

— Щедрий дар Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі. Цими днями Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі отримала пожертву в 1000 франків од «приятеля з далекого краю».

Щедрий жертводавець — чужинець. Рада Бібліотеки складає йому щирю подяку.

В Чехословаччині.

— До ювілею проф. Ол. Лотоцького. Українське Історично-Філологічне Т-во в Празі присвячує своє чергове засідання 27 листопада с. р. вшануванню проф. Олександра Лотоцького. Огляд сорокалітньої наукової праці ювілята зроблять проф. Д. Дорошенко і проф. В. Садовський. В цьому засіданні візьме участь і сам проф. О. Лотоцький, який є одним з найстарших членів історично-філологічного Товариства.

— Дар проф. д-ра С. Дністрянського Музеєві Визвольної Боротьби України. Музей одержав дуже цінні матеріали від проф. С. Дністрянського, який передав частину свого архіву в бібліотеки. Архівні матеріали складаються з різних документів до політичної й культурної історії України. Вони стосуються часів довоєнних, воєнних і післяреволюційних, і зв'язані з політичною та академічною діяльністю проф. Дністрянського. Між ними є проект конституції ЗОУНР, інші праці й реферати про проекти української конституції, конституції

УНР, збірник законів ЗУНР і Вістник державних законів, різні матеріали проф. Дністрянського про самовизначення українського народу, про винагородження шкоди з т. зв. пацифікації, про обсадження губернаторського уряду на Закарпатті, проект на зміну адміністрації в Галичині, предложений в часі війни в Австрії, розвідка й меморандум в справі Українського Університету у Львові, складений проф. Дністрянським і внесений року 1902 до міністерства освіти у Відні, реферати проф. Дністрянського на наукових конгресах і урочистих засіданнях університету, рукописи його наукових курсів і праць українською й німецькою мовами, здебільшого недруковані.

Книжна збірка складатиметься головню з видань Всеукраїнської Академії Наук та Наукового Т-ва ім. Шевченка. В Музеї вона зберігатиметься, як окреме бібліотечне число проф. Дністрянського.

Ювілей Січових Стрільців та їх основника

4 листопада с. р. одсвятковано в Коломиї 70-тилітній ювілей життя д-ра Кирила Трильовського, 50-тилітній ювілей його громадської праці та 20-тилітній ювілей засновання Боевої Управи Українських Січових Стрільців.

Під час світової війни стояв д-р К. Трильовський на чолі «Боевої Управи Українських Січових Стрільців», а за української державности заложив «Січовий Комітет для Великої України». У квітні місяці 1930 року д-р Трильовський заложив першу «Січ» та Січовий Комітет в Ужгороді на Закарпатській Україні.

Листи до Редакції

I.

Високоповажений Пане Редакторе!

Не відмовте на сторінках Вашого журналу вмістити наступного мого листа:

П. Микола Шаповал розповіджує про мене неправдиві, безглузді і провокаційні чутки. Комусь, певно, ця акція брудних наклепів потрібна і ведеться вона з чийогось наказу.

Яка вартість інсинуацій п. Миколи Шаповала і які моральні

якості їх автора, найліпше покаже той факт, що п. М. Шаповал од 1929 року знаходиться під громадським бойкотом семи українських організацій у Франції саме за подібні провокаційні вчинки.

О. Удовиченко.

14. XI. 1934.

Париж.

II.

Пані К. Забелло листом до Редакції просить прийняти всіх тих, хто став їй у допомозі під час хворости, її ширю подяку.

Нові книжки й журнали.

— Рідна Мова, ч. 11 (23), листопад 1934 року. Зміст: I. Огієнко — Плекаймо свою літературну мову! Про «Гуртки плекання рідної мови» (Статут їх). П. Кривосносук — Недуги мови. Іваня. I. Огієнко — Історія української літературної мови, II: Пам'ятки літературної мови на землях українських XI-го віку. I. Шгльнга — Навчання української мови в Канаді. «Мовний Порадник» для редакторів, видавців і робітників пера (3: Наш правопис академічний, а не большевицький, 4. Збіжжя, а не збіжа). 3. Лисько — Пекуча справа: Як писати українські ймення й прізвища в метриках. I. Огієнко — Шевченкова мова: Гелосні звуки Шевченкової мови. о. Ю. Кміт — Термінологія ткацького приладдя. Життя слів. М. Приймак — Лемківський словничок. 3. Лисько, Л. Крип'якевич, I. Василяшко, о. Ю. Кміт — Замітки про окремі слова. Чистота й правильність української мови, відповідь на запитання наших читачів. Дописи Прихильників рідної мови. Розділ для самоуків і дітей, «Рідне Слово», Початкова Граматика укр. літературної мови. — Адреса «Рідної Мови»: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1.60 зл.; за границею в Європі 9 зл., в Америці 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають «Рідну Мову» від 1 числа. Річник I (без 2 і 3 чисел) 5 зл.

— Табор, воєнно-науковий журнал, ч. 23. 1934 р. Вид. Воєнно-Наукового Видавництва «До Зброї». Ціна 1 зл. 50 гр. з пересильною у Польщі. Зміст: Юрій Науменко — Моторизація і механізація війська. Полк. Кость Бунчук — Виховання і початкове школення вояка. Сотн. О. Переяславський — Українська збройна сила в Наполеонівських війнах 1812—1814 р. р. Лейт. фл. С. Шрамченко — Рятування підводних човнів, II. Ю. Н. — Каста чи профсоюз? Підполк. I. Морей де Моран — Французький кубок Детш де ля Мерт 1934 р. Сотн. М. Забело — Відомості про вищих червоних командирів. Воєнна Хроніка. Бібліографія. Адреса Редакції «Табору» — Warszawa, ul. Czerniakowska 204, m. 25. P o l o g n e .

— Вістник, місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. Листопад 1934. Зміст: Юрій Клен — Осінні рядки. З європейської поезії: Морєас—Станси; Леконт де Ліль — Вовче загляття; Сара Тіздейл — Арктур в-осени, Лиши це забутим; Аделяїда Крепсі — Трійця, Листопадова ніч, Пересторога. Ростислав Єндик — Ніч у Фундугові. Андре Лєтрі — Ксару, андорський пачкар. Денис Лукіянович — Наталія Озеркевич-Кобринська у своїх заповітах. Кліфферд Бакс

— Пол і мистецтво. В. Реш-Лозовський — З літературно-критичного Гуляй-Поля. В. Чагарник — Полковник Ля Рок. Д. Донцов — Про демагогів або вождів народу. Учасник — Другий міжнародній з'їзд славістів у Варшаві. Бібліографія.

Адреса редакції й адміністрації «Вістника» — Львів, Чарнецького 26, п. 21. Чековеkonto П. К. О. 500.371. Передплата: квартално — зол. 6.60, піврічно — 12, річно — 23; для заграниці — 30 зол. Ціна окремої книжки зол. 2,20, для заграниці — зол. 2,50.

— Гуртуймося, XII, жовтень 1934 г. Прага. Зміст: Тінь Полтави (у 225 річницю Полтавського бою). В. Филонович — По тій бік совітського кордону. В. Прохода — На чатах. — Марія Константинова Заньковецька. Макар Карпенко — Школа на радянській Україні. М. Б-ий — «Реформа» ДПУ (ПУ). Хроніка. Нові книги.

— Эхо Борьбы, орган Заграничного Бюро Грузинской социал-демократической рабочей партии. No 1, ноябрь 1934. Париж. Нова місячна газета грузинської соц.-дем. партії, що бореться з імперіялізмом російських соціалістичних партій. Лицемірству російських соціалістів газета присвячує передову статтю під заголовком «Социал-империалисты».

Адреса Редакції «Эхо Борьбы» — L'Echo de la Lutte, 2, Square Léon Guillot, Paris 15. Ціна газети 1 фр.

Від Бібліотеки

Уже від кількох років певні особи й організації складають пожертви на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі замість привітань і поздоровлень з нагоди Різдвяних, Новорічних та Великодніх свят.

Завжди вдячна за такі пожертви Рада Бібліотеки, просить українське громадянство і цього року відгукнутися в такий-же спосіб. На свята Рада видасть окремий листок таких осіб та організацій і розішле його всім, що складуть пожертви.

Просимо вже тепер озватися як надсилкою пожертви, так і точним текстом привіту і, — при бажанні, — з поданням своєї адреси.

Привіти на Різдвяні і новорічні свята приймаються до 10 грудня с. р.

Листування й гроші надсилати на адресу: M. Rudicev, 41, rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9.

Українська ялинка в Парижі.

Українська молодь, під опікою настоятеля Української Православної Церкви в Парижі прот. І. Бриндзана, влаштовує 25 грудня с. р. о год. 3-й ялинку для українських дітей в Palais de la Mutualité, salle N, 25, rue St.-Victor, Paris 5. (Метро Maubert-Mutualité).

Підписні листи на збірку пожертв, а тако-ж запис дітей на свято — в Українській Православній Церкві, в Бібліотеці ім. С. Петлюри, редакції «Тризуба» та в українських організаціях у Парижі.

Українська Громада в Парижі запрошує українських дітей до утворення хору для виконання

колядок на Різдвяні свята.

Співанки що-середі о год. 8 веч. — 37, rue Boileau (метро Michel-Ange-Molitor та Chardon-Lagache), tél. Aut 18-59.

**Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.**

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Л. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.